

geenit ovat niin monessa mukana, voi olla myös vapauttavaa. Voimme paremmin hyväksyä itsemme sellaisena kuin olemme, ilman että joudumme jatkuvasti pohtimaan ahdistuneena sitä, mikä ympäristössämme on tämän tai tuon ”taudin” meissä aikaansaanut.

Tässä on pakko myös nostaa esiin kysymys tahdon vapaudesta, johon Ridley kirjansa päättää. Hän lähestyy asiaa Humen haarukan kautta: joko tekomme ovat ennalta määrättyjä, jolloin emme ole niistä vastuussa, tai sitten ne ovat sattuman seurausta, jolloin emme myöskään ole niistä vastuussa. Miten tämän jälkeen oikeutamme esimerkiksi rikosoikeuden toiminnan ja rankaisemisen? Meihin on kuitenkin lajina luotu sellainen mahdollisuus, että voimme ylittää tuon ”ennalta määrätymisen”. Vaikka kantaisimme kaikkia niitä geenejä, jotka edesauttavat nopeaa ja pahaa alkoholisoitumista, meistä ei silti välttämättä tule alkoholisteja. Eikä silloinkaan, kun sosiaalinen ympäristömme suosii suuressa määrin viinanjuontia. Ja kuitenkin ei ole kysymys mistään täydellisestä satunnaisuudesta. On kysymys miljoonista asioista (vrt. kaaosteoria), jotka ovat mukana vaikuttamassa. Juuri nämä vaikuttavat tekijät (determinoivat, ei kuitenkaan pakottavat) luovat meidät ja meidän tahtomme. Olisi järjetöntä

sanoa, että emme ole vastuussa teoistamme, koska jos meillä olisi ollut toiset vanhemmat, olisimme toimineet toisin. Olemme vapaita sellaisina kuin olemme. Luonnonvalinta on luonut meihin kyvyn nousta ja ylittää ympäristön asettamat esteet, koska se auttaa sopeutumaan. Ridley päättääkin kirjansa tyylikkäästi: ”Ei tietenkään ole olemassa yhtä vapaan tahdon geeniä, mutta sen sijaan on olemassa jotain joka on paljon upeampaa: kokonainen ihmisen luonto, joustavasti kromosomeistamme määräytyvä ja luontainen meille jokaiselle. Jokaisella on ainutlaatuinen ja erilainen sisäinen luonto. Minä itse”. Tämä minä on vapaa. Tästä ei kuitenkaan seuraa, etteikö uusien tutkimusvoimien tuottamat haasteita ainakin eräiden rikoslajien kohdalla sille vapaan tahdon käsitykselle, jota perinteinen rikosoikeudellinen ajattelu edelleenkin vahvasti käyttää. Mutta se tosiseikka, että asioille on syynsä, ei tee vapaan tahdon käsitettä yleensä merkityksettömäksi.

Judith Rich Harris on kirjassaan ”Kasvatuksen myytti” tuonut esiin sen, miten koko kysymys ympäristöstä ja sen vaikutuksesta on pohdittava uudelleen. Niin Sigmund Freud, John Watson kuin Margaret Meadkin lähtivät annetusta kasvatusteterministisestä ajatuksesta, jota ei tarvitse tutkia eikä testata. Tä-

män harhan kanssa olemme pitkään eläneet. Hienolta tuntuu se evoluutioteoreettinen ajatus, jonka mukaan luonnon kannalta ei ole mitään ”järkeä” tehdä meistä aivan samanlaisia (kasvatuksen kautta) kuin vanhempamme. Saamme heiltä ”vain” geenit.

Yhteiskunta- ja käyttäytymistieteiden on pakko ottaa uusin biologinen tutkimustieto tosissaan. Samalla on otettava kaksi askelta taakse ja osin palattava Charles Darwiniin ja kurottava umpeen tämä ”ontologinen keskeytys”. Jotkut puhuvat jo siitä, miten biologian ja psykologian raja on häipymässä ja miten myös sosiologian olisi syytä ”tarkistaa kantaansa”. Oli miten oli, keskusteluun on syytä mennä mukaan. Sitä ei ole syytä jättää vain Yrjö Ahmavaaran ja Tatu Vanhasen vastuulle. Ridleyn kirja tarjoaa näitä mahdollisuuksia erittäin monen tutkimusalan näkökulmasta.

MATTI LAINE

MATT RIDLEY
PERIMÄ – IHMISEN HISTORIA
23 KAPPALEESSA
SUOMENTANUT SUSANNE
SOMERSALO
ESIPUHE LEEVI KÄÄRIÄINEN
HELSINKI: ART HOUSE, 2000
335 s.

SUOMALAISEN LAPSEN ELÄMÄÄ

Tilastokeskuksen yliaktuaarit ovat innostuneet kaivamaan tilastojen kätköistä ja luokittelujen uumenista

esiin suomalaisen lapsen sellaisena kuin hän rekistereissä ja tutkimusaineistoissa näyttyy. Aiempaa näin

laajaa tarkastelua ei ole tehty. Teoksen tuottaminen on siis monessakin mielessä merkittävä ja ansiokas teko.

Tällaista peruskuvasta ovat kaivanneet monet.

Julkaisussa perataan auki lapsuuden koko materiaallinen olemus yksityisjaottelua käyttäen. Tarkastelujen tilastollinen aikajänne liikkuu lähinnä 1990-luvun loppupuolella, mutta sisältää myös runsaasti tietoja varhaisemmista ajoista, pisimmillään vuodesta 1950 asti. Näin teos valottaa paitsi tämän päivän lapsuutta myös edellisen sukupolven lapsuutta. Keskeisimmät tarkastelut tehdään kuitenkin vuosien 1997 ja 1998 tilastojen pohjalta 0–17-vuotiaita lapsia ja nuoria eritellen.

Kirjoittajat ovat lähteneet purkamaan lapsuutta lähinnä temaattisesti tai elämänpireittäin luokitellen. Näitä luokitteluita on 16 ja ne toimivat myös teoksen päälukujen ryhmittelijöinä. Pää- ja alalukuihin on sisällytetty tasan 150 taulukkoa. Taulukoista on väännetty usein myös kuvio havainnollistamaan tulosta. Kaikki julkaisun 150 taulukkoa ja 86 kuviota on upotettu tekstiin. Liitteitä ei ole ainuttakaan.

Lukija jo arvanee, mitä tulen teoksesta kritisoimaan. Ensin kuitenkin lyhyt esittely. Teos antaa siis ajallisesti ja temaattisesti monimuotoisen kuvan suomalaisen lapsen elämästä. Teksti lähtee liikkeelle lasten etnisten taustojen esittämisellä siirtyen tämän jälkeen vanhempien ja isovanhempien kuvaukseen. Seuraavana vuorossa ovat lasten vanhempien avioerot ja niihin liittyvät ongelmat. Tämän jälkeen palataan takaisin lapsiin esittämällä lasten itsensä avioituminen (!), asuminen ja muuttaminen numeroina. Vanhempien työssäkäynnin kuvaus tulee näiden jälkeen, ja sitä seuraavat luvut päivähoidosta, koulunkäynnistä ja työssäkäynnistä. Seuraavaksi palataan taas kuvaamaan perheiden toimeentuloa ja lasten kulutusta. Iloisen lapsuuden synkeä loppu on onnistuttu saamaan aikaan laittamalla viimeisiksi luvuiksi kuvaukset

lasten rikollisuudesta ja turvattuudesta. Teoksen viimeinen luku kertoo imeväiskuolleisuudesta.

Huh sitä tietomäärää ja temaattista vuoristorataa! Tietomääränsä puolesta julkaisu on erinomaisen hyvä ja kattava. Lukijaystävällisyydessä sen sijaan kaipaisi joitain muutoksia jatkopainoksiin. Tämän kahteen suuntaan vetävän ilmiön kanssa ovat myös kirjoittajat selvästi joutuneet taiteilemaan.

Teoksen parhainta antia ovat ne kohdat, joissa kirjoittajat ovat unohtaneet tiukan tilasto-orientoituneen kuvailun ja lähteneet ”pehmeämille poluille” puhumaan ”mum-moloista” ja ”muista epämääräisyyksistä”. Asiat voi sanoa niin monella tavalla. Voidaan sanoa esimerkiksi, että ”äidin 1. ja 2. lapsen syntymäetäisyys on neljä vuotta”, mutta mieluummin luen sen näin: ” – jos perheeseen ei ala kuulua seuraavaa lasta neljän vuoden kuluessa, esikoisen mahdollisuudet saada enemmän kuin yksi leikkikaveri kotiin heikkenevät”.

Paikka paikoin teksti oli myös varsin vaikeaselkoista johtuen siitä, että kirjoittajat olivat pitäytyneet sanatarkasti erilaisissa tilastollisissa määrittelyissä. Useammankaan lukemisen jälkeen en väsyneenä ymmärtänyt, mitä olin lukenut. Onneksi näitä kohtia ei ollut paljon.

Kokematon tilastojen lukija uupuu taulukoiden ja kuvioiden mereen. Teoksen luettavuuden kannalta soisi harkittavan, että osa taulukoista siirrettäisiin liitteiksi. Käytyään läpi ensimmäisen taulukon, jossa kuvataan lasten ja syntyneiden määriä ja kokonaishedelmällisyyslukuja vuosina 1940–1998 (vuoden tarkkuudella, tottakai) lisättynä ennusteilla vuoteen 2030, on lukija jo kypsää tavaraa. Vielä jos jaksaa kah-lata taulukosta 1.4 tiedon, että Suomessa asui vuonna 1999 kaksi tyttöä ja kolme poikaa, jotka puhuivat slovakkia, niin alkaa harkita teoksen

jättämistä yöpöydälle. Sitä ei kuitenkaan kannata tehdä, monta mielenkiintoista tietoa jäisi silloin havaitsematta! Alku lähtee siis liikkeelle turhan kuivakkaasti.

Tulosten esitystapa noudattaa jokaisen luvun kohdalla samaa kaavaa: taulukoissa esitetään tiedot yhden vuoden tarkkuudella, mutta tekstissä käsitellään vain yleistä trendiä tai jotain erityisen mielenkiintoista yksityiskohtaa. Näin onkin hyvä, sillä lukijahan pääsee herkuttelemaan tarkemmilla taulukkotiedoilla, milloin niin haluaa. Jotenkin sama jännäus alkaa kuitenkin käydä raskaaksi: uusi teema tai elämänlue käydään läpi syntymästä äänestysikäiseksi tuloon asti. Aivot haluaisivat jotenkin kulkea eteenpäin teosta lukiessa, että pysyisivät virkeinä!

Rakenteellisena korjaus ehdotuksena voisi ajatella teoksen ryhmittelemistä uudelleen niin, että teksti kuljettaisi jollain tasolla lapsen elämänkulun tai kasvuun ja kehittymiseen liittyvän juonen. Aloitettaisiin esimerkiksi läheltä syntymää ja lopetettaisiin työntekoon ja opiskeluun. Jossain välissä koluttaisiin sitten läpi ikään kuulumattomat asiat. Vielä jos ”turhat” taulukot olisi sijoitettu liitteisiin, niin jopa kelpaisi lukea suomalaisen lapsen muotokuva! Lapsen kehitykseen ja kasvamiseen liittyvä teemoittelu on tietysti aika naiivi ratkaisu, mutta sopusisää siltäkin aiheeseen?

Odottelen kiinnostuneena seuraavaa katsausta suomalaisen lapsen elämään!

SAKARI KAINULAINEN

LEENA KARTOVAARA &
HANNELE SAULI
SUOMALAINEN LAPSI
SVT. VÄESTÖ 2000: 7
HELSINKI: TILASTOKESKUS, 2000
208 s.